

Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi
Sayı 2 (2004), 261-271

YARATICI EĞİTİM ÇALIŞMALARINDA BİR ARAÇ: TİYATRO ve CANLANDIRMA

Nihal Kuyumcu

ÖZET

Türkiye'de eğitim sistemi sahip olduğu otoriter yapısıyla giderek çağın gereklerine uygun insan yetiştirmekten uzaklaşmaktadır. Otoriter eğitim sistemi içinde çocuğun yerini sorguladığımızda, çocuğun verilen bilgileri olduğu gibi aldığı, üzerinde düşünmeden, kendi ifadesine dönüştürmeden, bir başka deyişle özümsemeden sadece ezberlediğini, kendisinden istenildiğinde de aynı şekilde verdiğini görüyoruz. Giderek bir yığına dönüşen bilgiler zaman içinde de unutuluyor. Bu sistem içinde çocuk, bir süre sonra bulunduğu grup içinde sadece verilenle yetinen, kendi sesini duymayan, hatta kendi varlığının, sahip olduğu potansiyelin farkında olmayan pasif, yaratıcılıktan uzak, üretmeyen, risk almayan bir varlık haline dönüşüyor. Bu çalışma kapsamında amacımız, ders sırasında bilinen klasik yöntemlerin dışında, çocuğu merkeze yerleştiren, kendini ifade etmesine ve duyularını geliştirmesine yardımcı olabilecek yöntemler önermektir. "Tiyatro ve Canlandırma"yı kullanarak bir dersi nasıl işleyebiliriz, oyun yoluyla çocuklara nasıl ulaşabiliriz gibi soruların yanıtlarını vermektir.

Anahtar Sözcükler: Eğitim tiyatro ve canlandırma -

The education system in Turkey with its authoritarian structure is increasingly getting away from educating people according to the contemporary norms which is appropriate with our time. When we question the place of child in this authoritarian education system, we see that, the child takes the knowledge as a mass without thinking on it and without transforming it to his or her own statement. In other words s/he learns it by heart without interiorizing the knowledge and gives it back in the original form when it is asked. By the time passing, the knowledge becomes a pile and it's forgotten easily. In such a system the child becomes someone who satisfy only with the given and not aware of his or her own capacity and potential. Students in this system passive, far away from creativity, not productive at all and never take risks. In this study our aim is to propose new methods which will help to put the children in the center and give the chance to state themselves and also give the opportunities to develop their senses, how we can study any subject by using theatre and dramatization and how we can get children by the help of games are the questions to be answered will be the content of this study.

Keywords: Theatre in Education - performing

Eğitim Sisteminde otoriter yaklaşımlar:

Türkiye'de çocuğa yönelik her etkinlikte otoriter bir yapıdan söz edebiliriz. Özellikle eğitim sisteminde var olan otoriter yapı, geleneksel aile düzeni ile daha da pekiştirilmekte, giderek çağın gereksinimlerine cevap verecek insanlar yetiştirmekten uzaklaşmaktadır. Sınıfların fiziksel koşulları, giyilmesi zorunlu olan tek tip önlükler, belirgin bir hiyerarşik yapının egemen olduğu öğretmen-öğrenci ilişkileri ve bu hiyerarşik yapı içinde ders işleme yöntemleri otoriter yapının varlığını kanıtlamaktadır. Öğrencilerin arka arkaya oturduğu ve birbirlerini göremediği bir sınıf düzeni içinde yer alan öğretmen, sınıftaki konumu itibarıyla tek otorite olarak belirlenmektedir. Öğretmen anlatır, diğerleri dinler. Sınıfın tüm düzeni bir tek kişinin rahat görülmesi üzerine kurulmuştur ki, o kişi de "öğretmen"dir. Çocuktan, böyle bir sınıf düzeni içinde doğasına aykırı olarak hareket etmeden oturup, öğretmeni dinlemesi beklenir. Çocuk bunun sonucu olarak öğretimin ilk yıllarından itibaren kendisi ile öğretmen arasında bir sınır koyar ve giderek bu sınır görünmeyen, aşılabilir duvarlara dönüşür. Öğretmen bilgiler verir, anlatır, gerektiğinde dikte ettirir. Dersler video, bilgisayar vb. teknolojik yeniliklerle zenginleştirilmiş olsa dahi temelde değişen çok fazla bir şey olmaz; çünkü, bilgi aktaran öğretmenin yerini, bilgi aktaran bir takım araçlar almıştır ve sonuç olarak öğrenci kendisine bilgi aktaran bir otorite ile karşı karşıyadır. Öğrenci edildir. Bu düzen, bir tarafın üstünlüğünü kabul eden, diğerine söz hakkı vermeyen, verse bile sınırları kesin çizgilerle belirlenmiş bir anlayış içinde yürüyen demokratik olmayan bir sistemdir. Geçtiğimiz yıllarda bir ilköğretim okulunda "Eğitimde tiyatro" çalışmaları kapsamında yaptığımız bir uygulamada, grup lideri tartışma ortamını yürütmekte güçlük çekiyordu. Çünkü salonda daire biçiminde yere oturan grupta kimse kimseyi dinlemiyor, hepsi aynı anda, seslerini duyurmak için giderek yükselen bir ses tonuyla konuşuyorlardı. Çocuklar, programın üstünden 3-4 hafta geçmesine rağmen hala bu durumu ısrarla sürdürüyorlardı. Bir gün salonun kapalı olması nedeniyle çalışmanın sınıfta yapılması gerekti. Sınıfa yerleştirdiğimizde bağırarak hep bir ağızdan konuşan, seslerini duyurmaya çalışan çocuklar, sınıf ortamının otoriter yapısı içinde sessizliğe gömülmüştü. Grup liderini ortamın etkisiyle öğretmenleri gibi algılayarak parmak kaldırıp konuşmaya başladılar. Bu da, otoriter yapının biçimlendirdiği çocukların, o ortamın dışına çıktıkları zaman yaşadıkları sorunları, hatta bu eğitim sisteminden geçmiş yetişkinlerin de demokratik ortamlarda yaşadıkları sorunların nedenlerini açıklıyordu.

Otoriter eğitim modellerinde var olan bir başka sorun öğrenciler arasında bulunan kişisel farklılıkların göz ardı edilerek aynı tip eğitimin uygulanmasıdır. Öğrencilerin öğrenme hızı, ilgi, kaygı, öğrenme biçimi, yetenek ve zeka özellikleri birbirlerinden farklı olmasına karşın bütün öğrencilere aynı tip eğitim ve öğretim verilmesi, herkese aynı beden elbisenin giydirilerek aynı şekilde uymasını beklemekle eşanlamlıdır. "Beynin en önemli

özelliklerinden biri "bireye özgülük"dür, yani; her beynin kendine özgü bir yapısı vardır. Aynı konuşmacıyı dinleyen insanlar birbirinden farklı anlamlar çıkarabilirler." (Açıkgöz2002, say.3) "Bunun nedeni herkesin kendine özgü bir öğrenme biçimi olmasıdır. Görseller okuyarak, işitseller dinleyerek daha iyi öğrenirler. Kimileri iyi yapılandırılmış kaynakları ve etkinlikleri tercih ederken, diğerleri bağımsız çalışmayı, açık uçlu problemleri çözmeyi araştırmayı tercih edebilir. Öğrenme ortamının; ısı, ses, ışık gibi özellikleri ve vücudun duruş biçimi ile ilgili tercihler de kişilere göre değişkenlik gösterir. Hareketi tercih eden çocuklar sürekli oturmaktan sıkılırlar. (...) Önemli olan öğretimi öğrencinin öğrenme biçimine uygun hale getirmektir. Aksi halde öğrencilerde güvensizlik, düş kırıklığı, bıkkınlık gibi duygularla ortaya çıkan disiplin suçu vb. olumsuzluklar meydana gelebilir. Geleneksel sınıflarda öğretimi öğrencinin öğrenme biçimine uydurmak olanaksızdır. Bu nedenle, öğrenme seçeneklerinin sunulduğu aktif öğrenme yöntemlerine gereksinim vardır." (Açıkgöz, 2002, say. 56-57) Her insanın beyninin kendine özgü olması öğrenme sürecinde farklı yaklaşımların kullanılmasını gerekli kılar. Bu da ancak öğrencilere seçeneklerin ve kendi öğrenmeleriyle ilgili karar alma fırsatları sunularak başarılabilir.

"1970'lere kadar eğitim uygulamalarında baskın olan otoriter yaklaşımlar öğrenenin edilgin alıcı olduğu varsayımından hareketle ortaya çıkmıştır. Geleneksel yaklaşımın uygulandığı öğrenme-öğretme-eğitim ortamlarına bakıldığında öğrenmenin ödül, ceza, tekrar vb. etkenlerle gerçekleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Her şeyin öğretenden tarafından belirlendiği, sunulduğu ve kontrol edildiği bir ortam yaratılmaktadır. Bu durum zaman zaman eleştirilere yol açsa da, çocuğun ya da öğrencinin gelişimi açısından neyin doğru, neyin yanlış olduğunu dile getiren düşünceler olmaktan öteye gitmemişlerdir. Örneğin, öğrencinin öğrenme sürecinde aktif olması ya da öğrendikleriyle ilgili düşünce üretmesi için neler yapabileceği konusunda somut örnekler sunulmamış, en azından bütün bu eleştirileri ve düşünceleri sistematize eden bir model geliştirilememiştir."(Açıkgöz, 2002, s.7-8) Dewey, geleneksel öğretim yöntemlerini, ezberciliğe yol açtığı için eleştirmiş ve öğrenciyi zorlamak, düşündürmek gerektiğini belirtmiştir. Bunun için teori ile pratiğin bir arada sürdürülmesi gerektiğini, öğrencinin çevresiyle etkileşimine, bilginin hazır olarak verilmesi yerine onun bilgiyi keşfetmesi için fırsatların yaratılması gerektiğini ileri sürmüştür. Ona göre öğrencinin özdenetimi özendirilmelidir. Piaget'ye göre insan, yaşamı boyunca yaşadığı çevreden bir anlam çıkarmaya çalışır. Çevreyle etkileşimde bulunarak o anki bilgilerine göre anlamlar çıkarır. Şemalar oluşturarak bilgiyi işler ve çevreye uyum sağlamaya çalışır. Belli şeyleri yaparken hangi uyarıların kullanılacağını ve yaptıklarının sonuçlarının neler olabileceğini öğrenir."(Bkz: Açıkgöz, 2002, s 67-68)

Eğitim, TDK sözlüğünde "eğitmek işi" olarak, eğitmek kelimesi "Bir kimseyi, canlı varlıkları ya da bir şeyi üzerinde işleyerek güdülen amaca göre geliştirmek, öğretim kelimesi ise "belli bir amaç için gereken bilgileri

verme işi" şeklinde açıklanmış. Her iki açıklamada da var olan ortak nokta eğitenin ve eğitilenin, öğreten ve öğretilenin olduğu hiyerarşik, otoriter bir yapının olması. Bu açıklamada bir tarafın birşeyleri bildiği, karşı tarafın ise hiçbir şeyi bilmediği, en azından verilen bilgileri bilmediği varsayılır. Eğitim ve öğretimi tek taraflı işleyen bir süreç olarak düşünmek, taraflardan birini tamamen yok saymak, diğerini kesin otorite olarak görmek demektir. "Otorite, gücünü baskıdan alır ve otoriteye dayanan böyle bir eğitim anlayışında baskı, öğrencinin doğal yetilerinin körelmesine neden olur. Kayıtsız şartsız boyun eğmeyi gerektiren emir komuta zinciri öğrencinin içinde bastırılmış bir saldırganlık güdüsünün gelişmesine neden olur. Eline olanak geçtiği anda o da başkalarını ezmenin yollarını arar. Yine böyle bir eğitim sistemi içinde öğretmenin öğrenciyi tanıması gerekmez, konumu itibarıyla öğrenci birey değildir, bütünün bir parçasıdır. Öğretmen öğrenciyi denetler, öğrenci sürekli gözetim altında olduğu için kendini korku ve baskı altında hisseder. Bu nedenle çoğu kez kaçamak araması, kopya çekmesi, yalan söylemesi, öğretmeni kandırmaya çalışması bu sistemin doğal bir uzantısı sayılır. Bu nedenle öğrenci söyleminde çocuğun bu konularda başarı göstermesi ise zekanın ve kurnazlığın işareti olarak değerlendirilir." (Bkz. İpşiroğlu 1998)

Tüm bu bilgiler ışığında okul eğitim, öğretim müfredat programlarını incelediğimizde ve okullarımızdaki fiziki koşulları da düşündüğümüzde eğitim ve öğretimin tamamen bir hiyerarşik yapı içinde işlediğini görüyoruz. Öğretmen dersi anlatıyor, öğrenciler dinliyor. Öğretmen, kendi dili, kendi ifadesiyle çocuğun hiç birşey bilmediğini varsayarak verdiği bilgileri, çocukların olduğu gibi alıp, üzerinde düşünmeden, eleştirel bir süzgeçten geçirmeden ve yeniden kendi dilinde, kendi dünyasında üretmeden geri vermesini bekliyor. Bunun sonucu olarak çoğu kez farklı okullarda, farklı öğretmenlerin yetiştirdiği aynı yaştaki bir grup öğrenciye örneğin, çevre konusunda bir soru yönelttiğimizde hepsinden aşağı yukarı aynı yanıt alıyoruz. "Çevreyi korumalıyız çünkü...". Oysa David Lusted, "Neden eğitim" adlı eserinde "bilgi kalemle ya da sesle olsun, ona sahip olduğuna inananların niyetleri içinde üretilmez" demektedir. Yani, okuma anında okuyucu ve yazar, sınıftaki katılım anında öğretmenle öğrenci arasındaki iletişim süreci içinde üretilir." (David Lusted 1986) Bilginin yeniden üretilme sürecinde, karşılıklı alış-veriş ile taraflar eleştirel bir yaklaşımla kendi dilleriyle yeniden üretmek içinleştirdikleri oranda bilgiyi işlevsel hale getirebilirler. Aksi takdirde verilen bilgiler, üzerinde düşünülmeden ezberlenen, yeni birşey katılmayan ve bir süre sonra da unutulmuş bir yığına dönüşebilir.

Paylaşılan bilgilerin otoriter ve didaktik bir yaklaşımla verilmesi yerine, öğreten ile öğrenen arasında bir diyalog kurulması, öğrenenin paylaşılan bilgileri kendi dünyasından, kendi deneyimlerinden yola çıkarak kendi düşünceleriyle, kendi yorumlarıyla kendine ait hale dönüştürmesi ve dile getirmesi, kişiye birey olmanın ötesinde var olmanın da gücünü hissettirecektir. Öncelikle düşüncelerini dile getirme rahatlığı kazanması, içinde yaşadığı

dünyayla doğrudan ilişki kurarak tanınması, okuması, değerlendirmesi, üzerinde yorumlarda bulunma yeteneğini geliştirmesi ona, sahip olması gereken ansiklopedik bilgiye ulaşmasında da yardımcı olacaktır. Aksi takdirde çocuk, bulunduğu grup içinde sadece kendisine verilenle yetinen, kendi sesini duymayan, hatta kendi varlığının, sahip olduğu potansiyelin farkında olmayan pasif, yaratıcılıktan uzak, üretmeyen, risk almayan bir varlık haline dönüşecektir.

"Çocuğun çevresi ve dünyası ile kurduğu iletişimde arada hep bir araç bulunmaktadır; ya öğretmen ya ders kitabı ve yazan ya da kitle iletişim aracı. Böylece çocuğun duyuşsal alanı ve özellikle duyuları ile düşünsel dünyası ve bilişel alanı ister istemez birbirinden ayrılmakta, öğrenme yaşantısal olmaktan çıkıp salt bilişsel yoldan gerçekleşmekte, çocuğun bilgilerini öznelletirmesine ve dolayısıyla onları yararlı ve işlevsel kılmasına çok az olanak tanınmaktadır. Oysa öğrenme süreçlerine duyuşsallığı, "affective" yaşantıları da katmak gerekir. Öğrenme sürecine çocuğun etkince katılması için duygularını düşünme gücünü, imgeleme yetisini, imgesel düşünmeyi ve hatta düşlerini de devreye sokabilmesi gerekir".(San, 1990) Bu da ancak oyun yoluyla gerçekleşebilir.

Oyun, çocuğun kendi içinde olduğu kadar dış dünya ile iletişim kurmasına da yardımcı olan önemli bir etkinliktir. "Çocukların en önemli ihtiyaçlarından biri olan sosyal yaşantısı da oyun oynarken şekillenmektedir. Oyun yoluyla çocuk, gelecekteki rollerini öğrenmeye başlar, arkadaşlarına uyum sağlar, onları daha iyi tanır, ilişkilerini güçlenir." (Poyraz, 2003, say.40) "Yaşamda ve oyunlardaki temel yapıların benzeşmesi, oyundaki etkileşim ile toplumsal gerçeklikteki etkileşimin de temel yapılarının benzer olması, oyun'un eğitimde kullanılmasında başlıca etmen olmuştur. (Evcilik oyunu ile evlilik kurumunun benzeşmesi gibi) Oyun yoluyla dünyayı algılayan, tanıyan, deneyim kazanan çocuk, gelecekteki yaşamına da oyun yoluyla hazırlanır."(San, 1990, s.576) Duyguları, duyuları ve bedeni ile oyuna katılan çocuk oluşturduğu kendine özgü diliyle dış dünyayla iletişim kurar. Kendi cümleleri ile kurallarını belirler, belli bir düzen içinde de uygular. Oyun aracılığı ile çocuk, dünyayı yeniden kurgular, kendisi olur, başkası olur, başka boyutlara geçer. İster kendisi olsun, ister başkası, bir başka durum içinde bir eylemde bulunur. Başka deyişle dünyayı bir başka kişinin gözleriyle görür. Zamanı geri çevirebilir, yavaşlatabilir, önemli anları durdurabilir inceleyebilir, hızlandırabilir. Oyun kişileri oyun anında hem oyunun kendileri tarafından kurgulanan güvenli ortamında bulunur, hem de bu ortamı başkalarıyla paylaşarak deneyimler kazanır. Bu paylaşım belli kurallar çerçevesinde gelişen, katılımcıların eşit olduğu, demokratik ortamlardır. Örneğin siz öğretmen olarak bir grup çocukla oyun oynadığınızda o kurgu içinde üslendiğiniz rol ne ise o kişi olursunuz. Çocuklar için öğretmen kimliğinizin artık hiç bir önemi kalmamıştır.

"Çocuk için oyun önemlidir, çünkü; kişisel tartımını oyun yoluyla bulur. Aynı zamanda çocuğun istekleri ile yeteneklerini dengelemede en doğru

araçtır. Başkaları ile birlikte oynarken çocuk, kendi dışındaki çevreyle olan ilişkisini sağlar... Bu önce çevresini tanımasını, sonra da çevresine karşı olması gereken sorumluluk duygusunu geliştirir. Bütün bu oluşumlarda çocuğun çevreyle olan ilişkisi, çocuğun yapısı oranında içtendir. Çocuk paylaşmanın yanısıra içtenlik duygusu içinde güven duygusunu kazanır." (Nutku, 1998, 87-88) Kısaca oyun tamamen çocuğun dünyası ile ilgili ona özgü, ona ait bir şeydir. Yaş grubu ne olursa olsun üç beş çocuğun bir araya geldiği ve kendini özgür hissettiği her ortamda hemen oyun kurulur, kurallar belirlenir ve uygulamaya geçilir. Yaşam pratiği içinde çocuğun bir çok konuda yardıma ihtiyacı olduğunu düşündüğümüzde "oyun"un gücü ve önemi, çocuğun yaşamındaki yeri daha iyi ortaya çıkmakta. Sonuç olarak oyun, çocuğun yaşamının gerçeğidir. Onunla iletişim kurmak için oyundan yararlanabilir, ortak bir dil oluşturabilirsiniz.

"Oyun uzun yıllar çocukların fazla enerjilerini harcadıkları, yaramazlık yapmasını engelleyen ve taklit etme ihtiyacını gideren bir yol olarak düşünülürken günümüzde birçok uzman tarafından bir öğrenme sanatı olarak değerlendirilmektedir." (Poyraz, 2003, s41)

"Oyun, çocuğun çeşitli yetilerini ve becerilerini geliştirecek özelliklere sahiptir. Örneğin, kurnazlık; oyun stratejisini planlamak ve oyunun kuralları doğrultusunda kullanabilmek, uyanıklık; karşıdakinin kurnazlığına karşı savunma ve önlem, önceden görme; hazırladığı oyun manevrasına karşı hasmının tepkisini kestirebilme yeteneği, esneklik; beklenmedik durumlarda hemen tepki gösterebilme yeteneği, direnme; tüm şaşırtmalara karşın kendi planını sonuna dek sürdürebilme yeteneği, sağgörü; hasmından plan ve gücünü saklama yeteneği, bellek; hasmının sağgörüsüne karşın, onun durumunu ve gücünü ne denli saklarsa saklasın kestirebilme yeteneği" (And, 1993,s.150-151) gibi çocuğun yaşamında önemli olabilecek özelliklerini geliştirme fırsatı yakalar.

Daha önce de dile getirdiğimiz gibi, eğitim sistemimiz, büyüyen sorunları, kalabalık sınıflar ve öğretmen merkezli otoriter eğitim anlayışı ile giderek çağın gerisine düşmekte, kalabalık sınıflarda ezberle dayalı, her türlü tartışmaya kapalı olarak gerçekleşen dersler sadece kuram düzeyinde kalmaktadır. Öğretmenin müfredat programının öngördüğü çerçeve içinde sadece kitaba bağlı kalarak verdiği bilgileri çocuk, hiçbir değerlendirme yapmadan, içselleştirmeden kendince yorumlamadan, kısaca kendisine ait hale getirmeden ezberlemektedir. Uygulamaya yönelik ya da kendi yorumunu gerektiren özgün bir düşünce isteğiniz ise yanıtız kalmaktadır. Örneğin fizik okutulur, ama basit bir fiş tamiri yapılamaz. Verilen bilgiler pratik anlamda yaşanmadığı, sadece kuramsal çizgide kaldığı için yaşama geçirilemez. Eylem ile kuram aynı anda yaşandığı zaman öğrenme daha kalıcı, daha işlevsel olarak gerçekleşebilir; çünkü, bilgi beyinde yer edinirken eylem duylara ulaşır ve böylece öğrenme kolaylaşır. Genellikle öğretmen ders anlatırken çocuklardan hareket etmeden, sessizce kendisini dinlemelerini ister. Oysa doğası böyle bir duruma uygun olmayan çocuk hareket etmek,

beş duyusu ve tüm bedeni ile algılamak, dinlemekten çok aktif olarak katılmak ister. Örneğin çevre konusunun işlendiği bir dersi öğretmen bahçede yapabilir. Çocuklar herhangi bir bitkiyi ele alarak, kirliliğin hangi boyutlarda nasıl etkilediğini, bitkide ne gibi değişimler olabileceğini inceleyerek tartışarak bizzat gözlemleri ile öğrenebilirler. O bitki ile kurdukları empatiyle yaprakları kopandığında neler hissedebilecekleri düşündürülerek o bitkinin varlığını fark etmeleri sağlanabilir. Böylece doğa karşısında duyarlılıkları artar. Böyle bir ders "doğayı koruyalım, ormanları koruyalım" gibi sloganın ötesine gitmeyen bir söylemden daha etkili olacaktır.

"Yapılan çalışmalar anlatılarak verilen bilginin hatırdaki kalma oranını %5 olarak açıklarken okuma ile %10, görsel işitsel %20, gösterme %30, tartışma % 50, yaparak öğrenme %75, diğerlerine öğretme ve öğrendiklerini kullanma yönteminde %90 olarak açıklıyor".(Açıkgöz, 2002,7)

Özellikle görselliğin, bilgisayar teknolojisinin, televizyonun bu kadar günlük yaşama girdiği, kitapların ansiklopedilerin yerini küçük disketlerin, CD-romların kısaca her türlü medya teknolojisine aldığı, okumaktan çok seyrettiğimiz günümüz dünyasında bilginin sınıflardan çıkarak yaşam pratiğinin içinde yer alması gerekir. Bu gereklilik giderek kendini daha çok belli etmektedir. Meydana gelen tıkanmalar, hissedilen sıkıntılar sonucu sistem kendini sorgulamaya başlamış ve bu alanda çalışanlar da yeni arayışlara yönelmişlerdir. Son yıllarda okullarda oldukça ilgi gören "Yaratıcı Drama", "Eğitimde Tiyatro" ve Tiyatro ve canlandırma" etkinlikleri, "Aktif öğrenme" üzerine yapılan çalışmalar ve bu konuda yayınlanan kitaplar bunun bir kanıtıdır. Kişinin kendinde bulunan gizil gücü keşfetmesine yardım eden, yaratıcılığını kıskırtan ve onu ifade etmesini sağlayan bu etkinlikler son yıllarda eğitim programlarında da yer almaktadır.

Bir bakıma temel sanat eğitimi olarak da algılayabileceğimiz bu çalışmalarda da öncelikle katılımcının duyarlılığını geliştirmeye yönelik alıştırmalarla belli bir duyarlılık kazanması beklenir. Bunun için de beş duyuyu geliştirmeye yönelik temel bazı egzersizlerden yararlanılmaktadır. Örneğin işitme duyusuna yönelik bir çalışmada, katılımcının gözlerini kapatarak bir süre çevresini dinlemesi istenir, amaç katılımcıya o ana kadar farkında olmadığı ama hep var olan bir çok sesi fark ettirmektir.. Yine görme duyusu ile ilgili bir çalışmada katılımcıdan çevresini incelemesini sonra da gözlerini kapatıp tarif etmesini istediğimizde bir çok şeyi atladığını, bakıp da görmediğini anlayacaktır. Duyu organlarımızda duyarlılık arttığı oranda çevremizde olup biteni daha iyi görüp fark edebiliriz.

Bu çalışma kapsamında ise amacımız tiyatro ve canlandırmayı kullanarak ilköğretim çağı çocuklarının öncelikle yaşadıkları çevreye karşı duyarlılık kazanması, görmeleri, bakmalarına ve daha iyi algılamalarına, kendi dilleri ile ifade etmelerine yardımcı olacak örnek programlar sunmak. Dolayısıyla bilgiyi kendilerine ait hale getirmelerine yardımcı olmak. Herhangi bir dersin bir konusunu tiyatro ve canlandırma yoluyla çocuklara nasıl anlatırız, çocuğun yaşamında önemli bir rolü olan "OYUN" u kullanarak

neler yapabiliriz gibi soruların cevaplarını bulmak. Çocuktan bilgiyi sadece dinleyerek ve okuyarak öğrenmesini beklemek yerine beş duyusu, bedeni ve duygularını heyecanlarını, kısaca "oyunu" u için içine katarak, bilgiyi kendi diline, ifade biçimine dönüştürmesini sağlamak.

Örneğin sıfatlar konusunu işlerken gözleri kapalı bir çocuğun eline verilen cisimlerin sert, yumuşak, köşeli, kaygan vb. özelliklerini bulmaya çalışması, o cisimlerin neler olduğunu anlamaya çalışması onun için eğlenceli bir oyun olmasının ötesinde görme duyusunun devreden çıkartılmasıyla duyarlılığın arttığı dokunma duyusu, işitme duyusunu güçlü bir şekilde devreye girdiği bir ortam oluşacaktır. Sıfat nedir sorusunun yanıtlarını doğrudan kendi deneyimleri ile bulmaya çalışacaktır. Görmenin dışında diğer duyularıyla dünyayı algılamaya çalışması, daha önce farketmediği bazı ayrıntıları, yeni sesleri, yeni kokuları, yeni dokuları farketdirecektir. Böylelikle içinde yaşadığı dünyaya karşı duyarlılığı artacaktır.

Yer verdiğimiz örnek programlarda ısınma, algılama ve doğaçlama gibi bölümler bulunmaktadır. Isınma çalışmalarının amacı grubu ve öğretmeni birbirine kaynaştırmak, kendilerini özgür hissedebilecekleri bir ortam hazırlamaktır. Beş duyuyu geliştirmeye yönelik egzersizler dünyayı daha yoğun bir şekilde algılamasına ve kendi sınırlarını keşfetmesine, doğaçlama kısmında ise olayları, kavramları farklı bir dille anlatmasına yardımcı olmaktadır.

Aşağıdaki ders programlarında hedef yaş grubu belirtilmemiştir. Ancak öğretmen ya da grup liderinin sınıfının öğrenci sayısı, mekanın konumu, şartları ve diğer özellikleri doğrultusunda çalıştığı yaş grubuna göre düzenlemeler yapması gerekmektedir.

ÖRNEK PROGRAMLAR:

Ders:Türkçe -Dilbilgisi

Konu: Sıfatlar

Amaç: Sıfatları bedenlerini ve duyularını kullanarak öğrenme

Isınma: salonda karışık olarak yürüyen çocuklara şu yönergeler verilir:

-kısa boylu öğrenciler şu köşede, uzun boylu öğrenciler bu köşede toplansın. Gözlüklüler bir adım öne çıksın. Kıvırcık saçlılar buraya gelsin. Karşık yürüyün. Mavi pantolonlu arkadaşınıza dokunun. kısa saçlı arkadaşlarınızı tutun. Mavi gözlü kızı tutun, beyaz çoraplı olan erkek arkadaşınızı yakalayın.

Daire olun bazı öğrenciler ortaya gelsin (belgisiz sıfat)

Dört öğrenci yanına gelsin (sayı sıfatı)

Altşarlı grup olun. (üleştirme sayı sıfatı) -

Öğretmen bir yandan komutları verirken diğer yandan verdiği komutları sınıflandırarak tahtaya yazar. Öğrenci bir yandan yaptığı eylemleri diğer yandan okuyarak öğrenir.

Algılama oyunları:

Sınıf daire şeklinde oturur. İçlerinden birinin gözleri bağlanır. Öğretmen farklı özelliklere sahip cisimleri sırayla çocukların ellerine vererek tarif etmelerini ister. Çocuklar ellerindeki şeklin ne olduğunu parmakları ile dokunarak algılamaya çalışır. Diğerleri söylenenin doğru olup olmadığını takip eder. (sert, yumuşak, sivri, büyük, küçük, pütürlü kaygan vb.)

Çocuklar bunları sıraladıkça içlerinden biri bunları tahtaya yazar.

Öğretmen çeşitli tatlar getirir. Ekşi, tatlı, acı, mayhoş, vb. tattırarak tarif etmelerini ister.

Canlandırma / Doğaçlama:

Öğretmen kağıda yazdığı kişi, olay, mekan gibi ayrıntıları gruplara dağıtır ve bir doğaçlama oyun çıkartmalarını ister. Çocuklar kağıtta yazan kişinin fiziksel özelliklerini canlandırmada sergilemeliler.

Kişiler: sakat adam, şişman satıcı, genç bayan, yaşlı doktor, küçük kız, uzun boylu delikanlı, sarışın kız, şaşkın delikanlı, kızgın polis, gözlüklü işportacı, sakat dilenci, yaralı sürücü

Mekan:Eğience merkezi, oyun bahçesi, işlek bir cadde

Olay:doğum günü partisi, bir çığlık duyulur, trafik kazası

Ders:Matematik

Konu: Kümeler arasındaki eşitlik ve denklik ilişkileri

Hedef: Kümeler arasındaki eşitlik ve denklik ilişkilerini kavrayabilme - Elemanları ve eleman sayıları aynı olan kümeleri bire bir eşleme - Verilen kümeye denk küme oluşturma -Verilen kümeye eşit bir küme oluşturma

Isınma Çalışmaları

Çocuklardan karışık düzenbde yürümeleri istenir. Onlardan yürümeye devam ederek -şimdi ikişerli olun ve yürümeye devam edin. -ikişerli gruplar dörderli olarak kolkola girin yürümeyi sürdürün. -Durun -Dörderli gruplar yere tebeşirle halka çizip içine girsinler

"Şu anda her bir grup dörderli olarak küme oluşturdu. Bu kümeler birbirine eşit mi denk mi?" sorusuyla konuya dikkat çekilir. Gerekirse grup içi elemanları diğer grup elemanları ile eşleşerek açıkta kalan olup olmadığı kontrol edilir. böylece denklik ya da eşitlik konusu sağlanmış olur.

Oyun: Baloda Dans

Sınıftaki öğrenciler kız ve erkek sayıları eşit olmak üzere baloya davet edilir. müziğin sesi açılır. Her erkek bir kızı dansa davet eder. Her ikili için yere tebeşirle halka çizilir. İkiler halkanın içine girer. İçinde dansı sürdürür. Bunların her birinin birer küme olduğu vurgulanır. Dans sırasında çizginin dışına çıkan yanar.

Canlandırma doğaçlama:

Boş bir alana tebeşirle halkalar çizilir. Halkaların içine 3 erli, 5erli öğrenciler yerleştirilir. (3 kız ya da 5 erkek şeklinde) Bazıları değişik yüz ifadeleri takınırlar. (gülen, ağlayan, şaşkın, vb.) bazıları da vücutlarını kullanarak kuş, tavşan, kurbağa taklidi yaparak kümenin elemanı olurlar. Bundan

sonra öğretmen şu sözleri söyleyerek grubu yönlendirir. "gülen kız, ağlayan kız, şaşırmış kız bir küme oluşturmuşlar. Şimdi bu kümeye denk yani üç elemanlı bir başka küme oluşturalım. Tavşan, kuş kurbağa bir küme oluşturur. Bu kümelere denk kümelerdir. Eleman sayıları aynıdır. Elemanları eşit bir küme oluşturalım dendiğinde çocuklardan her iki kümede de aynı cins şeylerin olması istenir iki ayrı, elemanları aynı küme oluşturmaları istenir. Bunlarda eşit kümelerdir.

Ders: Geometri

Konu: üçgenler, paralel kenar, eşkenar dörtgen, yamuk, çokgen, kare, daire, dikdörtgen

Isınma:

-Çalışma mekanında yere yukarda adı geçen şekiller çizilir. Çocuklar serbest yürürken öğretmenin ani komutuyla, şaşırtmalı hareketleriyle istediği şeklin içinde toplanmalarını ister. Şaşıran, yanlış şekle giren eğlenceli cezalarla cezalandırılır.

-Hepsinin eline bu şekillerden biri verilir. Salonda serbest yürürken öğretmen ismini söylediği şekli tutan çocuk bayılır gibi yapar yere düşmeden diğerlerinin onu tutması gerekir.

Algılama:

Her çocuk vücudu ile istediği şekillerden birini alır diğerleri tahmin eder.

-İkili olurlar. Eşlerden biri vücuduna bu şekillerden birini verir. Diğeri gözleri kapalı olarak elleri ile yoklayarak bu şeklin ne olduğunu anlamaya çalışır.

-Önce sınıfta bu şekillerden hangilerinin olduğu bulunmaya çalışılır. Sonra bahçeye çıkılır, (uygunsa yörede bir gezi yapılır) çocuklardan çevrede bu şekillerden bulmaları istenir. En çok şekil bulan eğlenceli bir oyunla ödüllendirilir. (binaların dış yüzeyleri, pencereler, kaldırım taşları, trafik işaretkeni, ağaçların yaprakları, merdiven basamakları, vb.,)

Doğaçlama:

Sınıf gruplara ayrılır. Her gruba birer şekil verilir. Herbirin gruptan ellerindeki şekilleri sınıfa satmak isteyen birer satıcı grubu oldukları söylenir. Bunun için çocuklardan reklam hazırlamaları ve her bir şeklin özelliklerini anlatan satış sözcükleri hazırlamaları istenir (Bu çok değerli karenin dört kenarı olup her biri birbirine eşitir, alanını bulmamız da $a \times a = \text{alan}$ gibi basit bir formüle dayanmaktadır. Ayrıca fiyatı da çok ucuzdur. Herkesin bundan bir tane edinmesi gerekir, çünkü ..... gibi yerlerde ondan yararlanırsınız.... vb.) Bu anlatıma biraz eğlence katılması öğrenmeyi kolaylaştıracaktır.

Sonuç

Derslerde klasik yöntemlerin dışında arayışlara gidilmesi, öğrenme sırasında bedeni, duyulan için içine katma öğretmenin işini kolaylaştıracağı gibi çocuğun da derslerden daha büyük keyf alacağı, edindiği bilgileri daha işlevsel hale getirebileceği bir gerçektir. Konular yaşamdan kopuk olarak

verildiği oranda öğrenme güçleşecektir. Örneğin geometrik şekilleri sadece tahtaya çizerek çocuklara öğretmeye çalıştığımızda, çocuğun onları yaşamdan kopuk olarak, yeni şemalar içine yerleştirerek öğrenmesi gerekecektir. Oysa doğduğu andan itibaren çocuk bu şekilleri görmektedir. Ders sırasında yapmamız gereken sadece onları görmelerini sağlamaktır. "Tiyatro ve canlandırma" yoluyla dersi işlemek çocuğa tüm duyularını aktif bir şekilde kullanmasına yardım edecek, verilen konuları öğrenmesinin yanısıra yaşadığı çevreye olan duyarlılığını da artıracaktır.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, Kamile Ün, Prof.Dr. "Aktif Öğrenme" ED yay. 2002 say.7 (kaynak: "National Science fondation, 1977 "
- Prof.Dr. San İnci "Eğitim Bilimleri fakültesi dergisi "Ankara üniversitesi yay. 1990 cilt:23 Sayı :2 say.574
- Freire, Paulo - Macedo, Donaldo "Okuryazarlık, Sözcükleri ve dünyayı okuma" İmge kitabevi 1998, Ankara
- Wittrock M.C. 1978 "The Cognitive movement in instrucxtion". Berkeley,CA:McCuthan. 'dan aktaran Açıkgöz KamileÜN Prof.Dr. "Aktif Öğrenme" ED yay. 2002 sayı 8
- David lusted "Neden Eğitim?" (Why Pedagogy?) Screen27,Eylül-Ekim 1986,s4-5 den aktaran Freire, Paulo - Macedo, Donaldo "Okuryazarlık, Sözcükleri ve dünyayı okuma" İmge kitabevi 1998, Ankara
- İpşiroğlu, Zehra "Gelin Çocuklar birlikte Düşünelim", Adam Yayınevi,1998, s.222-234
- Nutku, Özdemir, Prof.Dr. "Oyun Çocuk, Tiyatro" Özgür yayınları, 1998,istanbul
- Poyraz, Hanife, Yard.Doç.Dr. "Okul öncesi dönemde Oyun ve Oyuncak"Anı yayıncılık, 1993, Ankara
- And, Metin, Prof.Dr., "Kültürler Kavşağında Oyun ve Oyun Nesnelерinin Tarihi" , "Toplumsal tarihte Çocuk" Yayına hazırlayan Bekir Onur. Sempozyum/Atölye 2 , Tarih vakfı Yurt Yayınlan , 1994, İstanbul
- nihalkuyumcu@yahoo.com